

Sygn.akt III AUa 441/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 stycznia 2013r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Maria Jolanta Kazberuk (spr.)

Sędziowie: SA Marek Szymanowski

SA Barbara Orechwa-Zawadzka

Protokolant: Barbara Chilimoniuk

po rozpoznaniu w dniu 30 stycznia 2013 r. w Białymstoku

sprawy z wniosku R. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

o prawo do emerytury

na skutek apelacji wnioskodawcy R. S.

od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie IV Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 24 stycznia 2012 r. sygn. akt IV U 2529/11

I. zmienia zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. z dnia 5 września 2011r. i przyznaje R. S. prawo emerytury poczynając od 8 sierpnia 2011r.;

II. ustala, że organ rentowy nie ponosi odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji.

Sygn. akt III AUa 441/12

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. decyzją z dnia 5 września 2011 roku, wydaną na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2009 roku, Nr 153, poz. 1227 ze zm.) oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) odmówił R. S. przyznania prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. W ocenie organu rentowego, wnioskodawca udowodnił ogólny staż ubezpieczeniowy w wymiarze 27 lat, 1 miesiąca i 14 dni, natomiast nie udowodnił 15 lat pracy w warunkach szczególnych.

R. S. w odwołaniu od powyższej decyzji wniósł o jej zmianę i przyznanie prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Okręgowy w Olsztynie IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych po rozpoznaniu powyższego odwołania wyrokiem z dnia 24 stycznia 2012 roku oddalił odwołanie. Sąd Okręgowy ustalił, że R. S. (urodzony w dniu (...)) złożył wniosek o przyznanie mu prawa do emerytury w dniu 19 lipca 2011 roku. Sąd I instancji stwierdził, że wnioskodawca przedstawił świadectwa pracy, z których wynikało, że: w okresie 1 sierpnia 1971 roku do 31 grudnia 1976 roku pracował jako agromeliorant w Powiatowym (...) w G., w okresie 1 stycznia 1977 roku do 31 października 1979 roku był kierownikiem (...) Spółki(...) w G., w okresie od dnia 16 listopada 1979 roku do 31 lipca 1982 roku pracował jako inspektor w Banku (...) w S., w okresie od 1 sierpnia 1982 roku do 30 kwietnia 1992 roku był kierownikiem budowy w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G., w okresie 7 września 1992 roku do 17 listopada 1992 roku był kierownikiem budowy w Przedsiębiorstwie (...) w R. (jako pracownik robót publicznych), w okresie od 12 marca 1993 roku do 13 maja 1999 roku pracował jako pośrednik ubezpieczeniowy. Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 1 sierpnia 1971 roku wnioskodawca rozpoczął staż w (...) Związku (...) w G.. W październiku tego roku został powołany do wojska na dwa lata. Po zakończeniu służby wojskowej w dniu 16 października 1973 roku wrócił do w/w zakładu pracy, gdzie kontynuował staż. W trakcie stażu, pod nadzorem opiekuna, stażyści jeździli w teren, uczyli się wielu czynności wykonywanych przez pracowników przy nawadnianiu i konserwacji urządzeń wodno-melioracyjnych. Często wchodzili do rowów, tak jak pracownicy fizyczni. Poza okresem wiosenno-letnim, stażyści przygotowywali faszynę, która była potrzebna w okresie letnim do zabezpieczenia rowów i skarp. Następnie zaś po zakończeniu stażu wnioskodawca z dniem 1 sierpnia 1975 roku objął stanowisko agromelioranta, na którym pracował do dnia 31 grudnia 1976 roku. Od stycznia 1977 roku wnioskodawca został kierownikiem Spółki (...) w Związku (...) w G.. Sąd Okręgowy ustalił zakres czynności działania kierownika i stwierdził, że do tego zakresu należała między innymi współpraca z urzędami gmin w zakresie wykonywania statutowej działalności (...) Spółek (...), współpraca ze służbą rolną, organizowanie i prowadzenie konserwacji i eksploatacji urządzeń wodno-melioracyjnych oraz pielęgnacji użytków zielonych, uczestnictwo w walnych zgromadzeniach, posiedzeniach zarządu i komisji rewizyjnych podległych spółek wodnych oraz udział w pracach tych organów, bieżąca aktywizacja dokumentacji technicznych podległych spółek, przygotowywanie materiałów na Walne Zgromadzenie, posiedzenie Komisji Rewizyjnych i zarządów, instruktaż w zakresie gospodarki łąk i pastwisk, branie udziału w odbiorach robót i przeglądach technicznych. Wiosną rozpoczynały się remonty urządzeń drenarskich, latem przeprowadzano konserwację rowów polegającą na koszeniu rowów oraz odmulaniu dna, także przekładanie sączków drenarskich. Podobne prace wykonywało się jesienią do mrozów. Zimą prowadzona była wycinka krzaków, gałęzi i przygotowywano faszynę do prac wiosennych. Następnie Sąd I instancji ustalił, że w kolejnym okresie zatrudnienia od dnia 1 sierpnia 1982 roku do dnia 31 grudnia 1987 roku wnioskodawca pracował jako majster budowy w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G.. Z dniem 1 stycznia 1987 roku powierzono wnioskodawcy stanowisko kierownika budowy, na którym pracował do dnia 1 kwietnia 1989 roku, zaś po tej dacie wnioskodawca do dnia 30 kwietnia 1992 roku ponownie pracował jako majster budowy. Z ustaleń Sądu Okręgowego wynikało, że (...) Przedsiębiorstwo (...) w G. wykonywało usługi na rzecz rolnictwa. Układało drenaże, kopało rowy. Nadzór nad wykonywaniem usług sprawował majster budowy. W latach 1982 - 1992 wnioskodawca pełniąc taką funkcję, przebywał w ciągu tygodnia na budowie, poza domem, często wykonując prace razem z robotnikami, bezpośrednio w rowach. W 1992 roku w ramach prac interwencyjnych wnioskodawca został skierowany przez Urząd (...) w G. do Przedsiębiorstwa (...) w R., gdzie zatrudniono go na stanowisku kierownika budowy na okres od 7 września do 17 listopada na podstawie umowy na czas określony. W czasie zatrudnienia na tym stanowisku wnioskodawca nadzorował robotników przy kopaniu rowów i układaniu rur w kanałach. Przystępując do oceny prawnej charakteru zatrudnienia wnioskodawcy w poszczególnych okresach, Sąd Okręgowy wskazał, że R. S. nie przedstawił żadnego świadectwa wykonywania prac w szczególnych warunkach i w trakcie procesu chciał udowodnić, że jego zatrudnienie wykazane w świadectwach pracy było w istocie pracą w szczególnych warunkach. Zdaniem Sądu Okręgowego nie można zaliczyć do pracy w szczególnych warunkach stażu w Powiatowym Zarządzie Gospodarki Wodnej i Melioracji w G. przerwanej służbą wojskową, ponieważ w wykazie A rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, nigdzie nie jest wymienione stanowisko stażysty. Jeżeli nawet stażyści uczestniczyli w pracach ziemnych, melioracyjnych, to nie wykonywali ich codziennie przez 8 godzin, ale w ramach nauki i praktyki pod nadzorem opiekuna nabywali wiedzę i doświadczenie do pracy na określonych stanowiskach. Sąd Okręgowy nie zaliczył także do pracy w warunkach szczególnych okresu, kiedy wnioskodawca zajmował stanowisko

kierownika Spółki (...) w G.. W świetle zakresu czynności kierownika, także doświadczenia życiowego, zdaniem Sądu I instancji, nie sposób przyjąć, że wnioskodawca jako kierownik spółki pracował w rowach z robotnikami, kopał rowy, układał rurociągi drenarskie i ładował codziennie przez 8 godzin dziennie jako zwykły robotnik fizyczny. Kierownika spółki wodnej nie można, zdaniem Sądu Okręgowego, również zaliczyć do stanowisk wymienionych w dziale XIV pkt 24 wykazu A rozporządzenia z 1983 roku, bowiem dozór inżyniersko – techniczny dotyczy wyłącznie oddziałów i wydziałów, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie. Wnioskodawca był pracownikiem umysłowym wg dawnego nazewnictwa, odpowiedzialnym za wykonanie zadań spółki wodnej i nadzorującym pracę pracowników fizycznych. Sąd I instancji, oceniając charakter pracy na stanowisku majstra w latach 1982 - 1992 wskazał, że majster zastępował kierownika i kierował robotami na budowie. Był odpowiedzialny za gospodarkę materiałową, zabezpieczenie materiałów, załatwienie kwater dla pracowników, wydawanie zleceń roboczych, sporządzanie operatów, prowadzenie dokumentów budowy. Sąd Okręgowy podkreślił, że R. S. nadzorował prace na budowie, ponosił odpowiedzialność za powierzony odcinek i prawidłowe wykonywanie zadań. Jednak okoliczność, że przebywał z robotnikami, często musiał pokazać jak obsługuje się urządzenia, czy maszyny z koniecznością pewnych prac bezpośrednio z robotnikami, nie może być uznana za pracę w szczególnych warunkach. Za nieprawdopodobne Sąd I instancji uznał oświadczenie wnioskodawcy oraz zeznania świadka E. S., że przez trzy miesiące w 1992 roku pracował on jako robotnik w Przedsiębiorstwie (...) w R.. Jako osoba z wyższym wykształceniem został skierowany przez Urząd Pracy na stanowisko kierownika budowy, co potwierdza umowa o pracę oraz skierowanie z Urzędu Pracy. Reasumując, Sąd Okręgowy wskazał, że w świetle zebranego materiału dowodowego nie można było przyjąć, iż wnioskodawca udowodnił okres 15 lat pracy w szczególnych warunkach uprawniający do przyznania wcześniejszej emerytury. R. S. wykonywał w większości prace na stanowiskach pracowników umysłowych, nadzorujących, ale nie na oddziałach czy wydziałach, o których stanowi dział XIV pkt 24 wykazu A załącznika do rozporządzenia z 1983 roku. Codzienne przebywanie z brygadą, czy nawet współdziałanie przy wykonywaniu różnych prac fizycznych, zdaniem Sądu Okręgowego nie wyczerpuje przesłanek określonych w rozporządzeniu. Mając powyższe na uwadze, Sąd Okręgowy oddalił odwołanie jako bezzasadne na mocy art. 477¹⁴ § 1 kpc.

R. S. zaskarżył powyższy wyrok w całości, zarzucając mu:

1. naruszenie prawa materialnego poprzez jego błędną wykładnię tj. §3 i §4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze poprzez uznanie, iż R. S. nie spełnił warunków do przyznania wcześniejszej emerytury zgodnie z wykazem A, podczas gdy ustalenie takie jest błędne,
2. naruszenie przepisów prawa procesowego, które miało istotny wpływ na treść wyroku, a w szczególności:
  - art. 233 § 1 kpc poprzez poczynienie ustaleń w sprawie z pominięciem okoliczności podawanych przez świadków przesłuchiwanych w sprawie, którzy zgodnie twierdzili, iż wnioskodawca faktycznie wykonywał pracę w szczególnych warunkach,
  - art. 328 kpc poprzez niewskazanie w uzasadnieniu wyroku przyczyn, dla których Sąd pominął w uzasadnieniu przy ustalaniu stanu faktycznego okoliczności podane w treści zeznań świadków,
3. błąd w ustaleniach faktycznych polegający na błędnym przyjęciu, iż R. S. nie spełnia warunków do przyznania wcześniejszej emerytury zgodnie z treścią rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku dotyczącego wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach, podczas gdy takie ustalenie w obliczu materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie jest błędne.

Wskazując na powyższe R. S. wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie odwołania od decyzji ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Kwestią sporną w niniejszej sprawie było legitymowanie się przez R. S. wymaganym, co najmniej 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych, co warunkowało przyznanie prawa do emerytury na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Wnioskodawca wnosił o zaliczenie mu do stażu pracy w warunkach szczególnych następujących okresów zatrudnienia: od dnia 1 sierpnia 1971 roku do dnia 31 grudnia 1976 roku w charakterze agromelioranta w (...)Zarządzie(...)w G. (5 lat, 4 miesiące i 30 dni), od dnia 1 stycznia 1977 roku do dnia 31 października 1979 roku w charakterze kierownika (...)Spółki (...) w G. (2 lata, 9 miesięcy i 30 dni), od dnia 1 sierpnia 1982 roku do dnia 30 kwietnia 1992 roku w charakterze kierownika budowy w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G. (9 lat, 8 miesięcy i 29 dni) oraz od dnia 7 września 1992 roku do dnia 17 listopada 1992 roku w charakterze kierownika budowy w Przedsiębiorstwie (...) w R. (2 miesiące, 10 dni).

W celu oceny charakteru pracy wnioskodawcy w powyżej wskazanych okresach, Sąd Okręgowy przeprowadził postępowanie dowodowe, w którym dopuścił między innymi dowód z akt osobowych wnioskodawcy oraz z zeznań świadków. Z zakresu czynności R. S. na stanowisku majstra w czasie zatrudnienia w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G. wynikało, że jako majster budowy nie prowadzący samodzielnie budowy, podlegał on bezpośrednio kierownikowi budowy i zobowiązany był wykonywać jego bieżące polecenia, do jego zadań należało stałe czuwanie nad jakością i terminowym wykonywaniem robót, organizowanie i wykonawstwo produkcji podstawowej, terminowe wydawanie robotnikom zleceń, prowadzenie dokumentów budowy i inne. Natomiast z akt osobowych z okresu zatrudnienia R. S. od dnia 1 stycznia 1977 roku do dnia 31 października 1979 roku w charakterze kierownika (...) Spółki (...)w G. wynikało, iż wnioskodawca miał obowiązek organizować i prowadzić konserwację i eksploatację urządzeń wodno – melioracyjnych oraz pielęgnację użytków zielonych, współpracować na terenie gminy ze służbą rolną. Przesłuchani w sprawie świadkowie W. W., E. S., R. N. i T. S. wskazywali na okoliczności pracy razem z R. S. w spornych okresach. Z zeznań świadka W. W. (k. 29v-30) wynikało, że R. S. w czasie zatrudnienia w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G. wykonywał pracę w terenie razem z robotnikami. Praca ta polegała na układaniu drenów, kopaniu rowów. Wnioskodawca jako majster musiał pomagać robotnikom w obsłudze urządzeń technicznych. Z kolei R. N. (k. 30-30v) w swoich zeznaniach wskazywał, że w czasie odbywania stażu razem z wnioskodawcą jeździł w teren, razem z grupą pracowników fizycznych, wchodził do rowu, gdyż robotnicy pokazywali, jak się wykonuje poszczególne czynności. W ocenie świadka wnioskodawca pracował w pełnym wymiarze czasu pracy. E. S. (k. 29v) pracował razem z wnioskodawcą w Przedsiębiorstwie (...) w R., w tym czasie R. S. był jego przełożonym. Z kolei z zeznań T. S. wynikało, że praca wnioskodawcy na stanowisku kierownika Spółki (...) polegała na zatrudnieniu, przeszkoleniu ludzi, bezpośrednim nadzorze nad odmulaniem rowów, konserwacji urządzeń melioracyjnych (k. 30v-31v).

Mając na uwadze zarzuty apelacyjne dotyczące błędnego ustalenia stanu faktycznego oraz naruszenia przepisów prawa procesowego, w tym w szczególności art. 233 § 1 kpc, Sąd Apelacyjny uzupełnił materiał dowodowy zgromadzony w czasie postępowania przed Sądem Okręgowym i zwrócił się do Sądu Okręgowego w Olsztynie o nadesłanie akt IV U 4894/02 i akt IV U 691/05. Sprawa o sygnaturze IV U 4894/02 dotyczyła przyznania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy K. Z. w aktach tej sprawy brakuje materiałów dowodowych, które można by uznać za przydatne przy rozstrzygnięciu niniejszego sporu.

Natomiast sprawa o sygnaturze IV U 691/05 dotyczyła przyznania prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych A. B. pracownikowi Przedsiębiorstwa (...) w G.. Z zakresu czynności A. B., który pracował na stanowisku kierownika budowy wynikało, że do jego obowiązków należało organizowanie i wykonawstwo przydzielonych robót, organizowanie, czuwanie i nadzorowanie nad właściwym zabezpieczeniem mienia, organizowanie właściwych warunków pracy prowadzenie budowy i magazynu, sporządzanie dokumentacji. Ubezpieczonemu zaliczono do stażu pracy w warunkach szczególnych, między innymi okres zatrudnienia od dnia 1 marca 1972 roku do dnia 31 grudnia 1972 roku na stanowisku podmajstra oraz od dnia 1 stycznia 1973 roku do dnia 30 czerwca 1975 roku na stanowisku majstra budowy. Sąd Okręgowy w Olsztynie w uzasadnieniu wyroku z dnia 24 kwietnia 2006 roku wskazał, że praca w charakterze majstra i podmajstra z założenia w głównej mierze polegała na nadzorze, lecz aby dobrze ocenić wykonaną pracę należało wejść do rowu czy kanału melioracyjnego, a czasami nawet pokazać, jak właściwie wykonać pracę. Sąd

Okręgowy w tej sprawie oparł swoje rozstrzygnięcie między innymi także na opinii biegłego z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy.

Sąd Apelacyjny zwrócił się także do Związku (...) w O. o nadesłanie statutu Spółki obowiązującego w latach 1977 – 1979. Z przedstawionego statutu wynikało, że związek ten zajmował się budową wspólnych urządzeń melioracji wodnych oraz eksploatacją i utrzymaniem wspólnych urządzeń, robotami inwestycyjnymi i konserwacyjnymi. Nadto Sąd Apelacyjny dopuścił także dowód z zeznań świadków K. A., S. M. i L. S. na okoliczność charakteru pracy wnioskodawcy w spornych okresach.

Z zeznań świadka K. A. dotyczących charakteru pracy wnioskodawcy w Powiatowym (...) w W. od dnia 1 sierpnia 1971 roku do dnia 31 grudnia 1976 roku wynikało, że wnioskodawca pracował jako agromeliorant w spółce wodnej w B., sprawował nadzór nad pracownikami fizycznymi z B. i każdego rana przydzielał pracę, kierował do prac w terenie, tłumaczył jak należy wykonać pracę np. odmulanie rowu, koszenie skarpy, wzmacnianie rowów, zajmował się też konserwacją dużego obiektu nawadniającego znajdującego się w B., bezpośrednim przełożonym wnioskodawcy był majster. W ocenie świadka praca wykonywana przez wnioskodawcę była pracą fizyczną. Z kolei świadek S. M. wskazywał na okoliczności charakteru pracy R. S. w czasie zatrudnienia w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G.. Świadek współpracował z R. S. w latach 1989-1990 przez około pół roku, wnioskodawca był wówczas majstrem, świadek też był majstrem i obaj podlegali kierownikowi. Praca majstra polegała na organizowaniu pracy, wytyczaniu robót, wytyczaniu rowów, jednak majster nie zajmował się fizycznie tymi pracami, które wykonywała załoga, chociaż zdarzały się takie sytuacje. Natomiast świadek L. S. zeznając na okoliczność pracy R. S. w Związku Spółek (...) w G. twierdził, że pracował razem z wnioskodawcą od dnia 1 stycznia 1977 roku w Urzędzie (...) w K.. Wnioskodawca był kierownikiem spółki wodnej na terenie gminy K. i dbał o urządzenia melioracyjne, zajmował się organizacją pracy załogi, wyznaczał teren pracy, sprawował nadzór nad pracownikami, mimo że wnioskodawca był kierownikiem, to jego praca polegała wyłącznie na pracy w terenie;

Mając na uwadze materiał dowodowy zgromadzony w niniejszej sprawie zarówno w postępowaniu przed Sądem Okręgowym, jak też uzupełniony w postępowaniu apelacyjnym należało uznać, że R. S. pracował w warunkach szczególnych w spornych okresach od dnia 1 sierpnia 1971 roku do dnia 31 grudnia 1976 roku w charakterze agromelioranta w (...) Zarządzie (...) w G. (5 lat, 4 miesiące i 30 dni), od dnia 1 stycznia 1977 roku do dnia 31 października 1979 roku w charakterze kierownika (...) Spółki (...) w G. (2 lata, 9 miesięcy i 30 dni) oraz od dnia 1 sierpnia 1982 roku do dnia 30 kwietnia 1992 roku w charakterze kierownika budowy w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G. (9 lat, 8 miesięcy i 29 dni). Stąd też zasadne okazały się zarzuty apelacyjne, w tym w szczególności zarzut dotyczący błędnego ustalenia przez Sąd Okręgowy stanu faktycznego, jak też błędnej oceny materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, wbrew wskazaniom zawartym w art. 233 § 1 kpc.

Wbrew stanowisku Sądu Okręgowego wyrażonemu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, należało uznać, że praca wykonywana przez R. S. w czasie zatrudnienia w charakterze agromelioranta w (...) Zarządzie (...) w G. była pracą wymienioną w dziale X załącznika do rozporządzenia zatytułowanym prace w rolnictwie i przemyśle rolno – spożywczym punkt 1 - prace przy zakładaniu urządzeń melioracyjnych. Zarówno z zeznań świadka K. A., jak też mając na uwadze materiał dowodowy zgromadzony w aktach sprawy dotyczącej przyznania A. B. pracownikowi Przedsiębiorstwa (...) w G. prawa do emerytury, należy stwierdzić, iż R. S. w okresie zatrudnienia w (...) Zarządzie (...) w G. wykonywał pracę agromelioranta. Odnosząc się do okresu odbywania stażu w tym przedsiębiorstwie, należy wskazać, że warunkiem uznania danego okresu zatrudnienia za pracę w warunkach szczególnych jest ustalenie, czy praca ta była wykonywana w takim charakterze stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Przepisy regulujące możliwość przyznania emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych, w tym art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie przewidują rozróżnienia między pracą wykonywaną na podstawie różnych tytułów zatrudnienia typu pracowniczego - np. umowy zawartej na czas nieokreślony lub umów terminowych (umowy na czas określony, umowy na okres próbny). Nie ma też żadnych uzasadnionych powodów, aby przyjmować a priori, że umowa o pracę przewidująca zatrudnienie wnioskodawcy na stanowisku stażysty jest umową, której czasu trwania nie można zaliczyć do pracy w warunkach szczególnych. Umowa dotycząca zatrudnienia wnioskodawcy jako stażysty - chociaż zawarta na podstawie uchwały Rady Ministrów Nr 126 z dnia 2 lipca 1971

roku w sprawie wstępnego stażu pracy (M. P. z 1971 roku, Nr 37, poz. 239 ze zm.) oraz zarządzenia Nr 2 Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 8 stycznia 1972 roku w sprawie absolwentów szkół wyższych była przecież umową o pracę (por. wyrok Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 12 września 2006 roku, I UK 59/2006, LexPolonica nr 1155047, OSNP 2007/17-18 poz. 259). Stąd też w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, Sąd Okręgowy błędnie wskazał, że nie można zaliczyć okresu zatrudnienia wnioskodawcy w charakterze stażysty do stażu pracy w warunkach szczególnych. Okres zatrudnienia w charakterze stażysty może być wliczony do okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach, wymaganego do nabycia przez pracownika prawa do wcześniejszej emerytury, gdy w tym okresie wykonywał on faktycznie prace objęte wykazem prac szczególnych. Z zeznań świadka R. N. (k. 30-30v) wynikało, że R. S. w czasie odbywania stażu pracował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku agromelioranta. Także w świadectwie pracy z tego spornego okresu (k. 3 akt rentowych) zaliczono wnioskodawcy okres pracy w charakterze stażysty do okresu pracy na stanowisku agromelioranta. Stąd też, wbrew stanowisku Sądu Okręgowego wyrażonemu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, okres świadczenia przez wnioskodawcę pracy w czasie odbywania stażu, należało zaliczyć do stażu pracy w warunkach szczególnych, wobec wykonywania pracy agromelioranta stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Odnosząc się w dalszym ciągu do okresu pracy w (...) Zarządzie (...) w G. w charakterze agromelioranta należy wskazać, że w utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi także wątpliwości, iż okres zasadniczej służby wojskowej odbytej w czasie trwania stosunku pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zalicza się do stażu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), jeżeli pracownik w ustawowym terminie zgłosił swój powrót do tego zatrudnienia (tak Sąd Najwyższy między innymi w wyroku z dnia 6 kwietnia 2006 roku, III UK 5/2006, LexPolonica nr 1276160, OSNP 2007/7-8 poz. 108). Stąd też mając na uwadze powyższe, pomimo, iż R. S. w okresie zatrudnienia w charakterze agromelioranta w pierwszej kolejności był zatrudniony w charakterze stażysty, następnie zaś odbywał służbę wojskową od dnia 27 października 1971 roku do dnia 16 października 1973 roku, to zatrudnienie od dnia 1 sierpnia 1971 roku do dnia 31 grudnia 1976 roku podlegało zaliczeniu do stażu pracy w warunkach szczególnych w całości, wobec tego, że z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie wynikało niezbicie, iż w tym czasie R. S. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę przy zakładaniu urządzeń melioracyjnych.

Także kolejny okres zatrudnienia wnioskodawcy od dnia 1 stycznia 1977 roku do dnia 31 października 1979 roku w charakterze kierownika (...) Spółki (...) w G. (2 lata, 9 miesięcy i 30 dni), został przez Sąd Okręgowy błędnie oceniony. Okres ten także podlegał wliczeniu do stażu pracy w warunkach szczególnych. W powyższym okresie R. S. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace wymienione w dziale XIV załącznika A zatytułowanym prace różne pkt 24 kontrola międzyoperacyjna, kontrola jakości produkcji i usług oraz dozór inżynieryjno-techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie. W tym okresie, co wynikało ze statutu Spółki (...) obowiązującego w latach 1977 – 1979, przedmiotem działalności spółki była budowa wspólnych urządzeń melioracji wodnych oraz eksploatacja i utrzymanie wspólnych urządzeń, roboty inwestycyjne i konserwacyjne. Z zeznań świadka L. S. wynikało, iż wnioskodawca w powyższym spornym okresie był kierownikiem spółki wodnej na terenie gminy K. i dbał o urządzenia melioracyjne, zajmował się organizacją pracy załogi, wyznaczał teren pracy, sprawował nadzór nad pracownikami, mimo że był zatrudniony na stanowisku kierownika, to jego praca polegała wyłącznie na pracy w terenie. Do zakresu czynności kierownika Spółki (...) należało między innymi: współpraca ze służbą rolną – instruktorami do spraw melioracji i łąkarstwa, organizowanie i prowadzenie konserwacji i eksploatacji urządzeń wodno – melioracyjnych oraz pielęgnacji użytków zielonych, zgodnie z planami konserwacji, organizacja i prowadzenie prac zleczanych w zakresie konserwacji urządzeń wodno – melioracyjnych, instruktaż w zakresie racjonalnej gospodarki, konserwacja granicznych urządzeń melioracyjnych. Zatem mając na uwadze powyższe, zdaniem Sądu Apelacyjnego, praca wnioskodawcy na stanowisku kierownika spółki wodnej polegała na stałym, bezpośrednim nadzorze inżynieryjno – technicznym pracowników zatrudnionych bezpośrednio przy zakładaniu urządzeń melioracyjnych. Czynności wykonywane w warunkach bezpośrednio narażających na szkodliwe dla zdrowia czynniki, a więc polegające na bezpośrednim dozorze i bezpośredniej kontroli procesu pracy na stanowiskach pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, stanowią pracę w warunkach szczególnych (wyrok

Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2009 roku, I UK 4/09, Lex nr 509022). Czynności ogólnie pojętego nadzoru lub kontroli w procesie produkcji wykonywanej w tych wydziałach i oddziałach, w których zatrudnieni są pracownicy wykonujący pracę w szczególnych warunkach w rozumieniu rozporządzenia objęte poz. 24 działu XIV wykazu A, to wyłącznie te czynności, które wykonywane są w warunkach bezpośrednio narażających na szkodliwe dla zdrowia czynniki, a więc polegające na bezpośrednim nadzorze i bezpośredniej kontroli procesu pracy na stanowiskach pracy wykonywanej w szczególnych warunkach (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2007 roku, III UK 62/07, Lex 375653). W ocenie Sądu Apelacyjnego praca R. S. w charakterze kierownika (...) Spółki (...) polegała na bezpośrednim, stałym nadzorze pracowników wykonujących pracę przy zakładaniu urządzeń melioracyjnych. Stąd też nie sposób zaaprobować stanowiska Sądu Okręgowego, że w świetle zakresu czynności kierownika, także doświadczenia życiowego, wnioskodawca jako kierownik spółki nie wykonywał dozoru inżynieryjno – technicznego pracowników zakładających urządzenia melioracyjne. Zdaniem Sądu Okręgowego wnioskodawca był pracownikiem umysłowym, odpowiedzialnym za wykonanie zadań spółki wodnej i nadzorującym pracę pracowników fizycznych. Jednakże w tym miejscu należy podkreślić, że z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie wynika, że R. S. jako kierownik wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy nadzór nad pracownikami wykonującymi pracę w warunkach szczególnych, zaś wynikające z zakresu czynności i ewentualnie wykonywane przez R. S. czynności biurowo – administracyjne, były ściśle związane z wykonywaniem bezpośredniego nadzoru.

Także biorąc pod uwagę okres zatrudnienia wnioskodawcy od dnia 1 sierpnia 1982 roku do dnia 30 kwietnia 1992 roku w charakterze kierownika budowy w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G., zdaniem Sądu Apelacyjnego, prawidłowo oceniając materiał dowodowy zgromadzony w sprawie, należało ten okres zaliczyć do stażu pracy w warunkach szczególnych. Ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w tym zeznań świadków wynikało, iż także w tym okresie R. S. sprawował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę w dozoru inżynieryjno – technicznym na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie – prace przy zakładaniu urządzeń melioracyjnych. Praca dozoru inżynieryjno – technicznego była wykonywana na miejscu przeprowadzanych prac melioracyjnych, bezpośrednio przy robotnikach, których R. S. instruował, nadzorował, pokazywał, jak prawidłowo wykonać prace. Była to praca w terenie. Oprócz czynności dozoru inżynieryjno – technicznego R. S. wykonywał także czynności administracyjno – biurowe, jednakże były one ściśle związane ze sprawowanym dozorem. Jeśli czynności ogólnie pojętej kontroli oraz dozoru inżynieryjno-technicznego wykonywane są stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na stanowisku pracy związanym z określoną w pkt 24 działu XIV wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze kontrolą lub dozorem inżynieryjno-technicznym, to okres wykonywania tej pracy jest okresem pracy uzasadniającym prawo do świadczeń na zasadach przewidzianych w rozporządzeniu, niezależnie od tego ile czasu pracownik poświęca na bezpośredni dozór pracowników, a ile na inne czynności ściśle związane ze sprawowanym dozorem i stanowiące jego integralną część, takie jak sporządzanie związanej z nim dokumentacji (wyrok Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 24 września 2009 roku, II UK 31/2009, LexPolonica nr 2339921). Z akt osobowych wnioskodawcy wynikało, że od dnia 1 sierpnia 1982 roku do dnia 31 grudnia 1987 roku wnioskodawca pracował jako majster budowy, z dniem 1 stycznia 1987 roku powierzono mu stanowisko kierownika budowy, na którym pracował do dnia 1 kwietnia 1989 roku. Po tej dacie wnioskodawca do dnia 30 kwietnia 1992 roku ponownie pracował jako majster budowy. Z zakresu czynności majstra nie prowadzącego samodzielnie budowy znajdującego się w aktach osobowych wnioskodawcy wynikało, że do jego zadań należało stałe czuwanie nad jakością i terminowym wykonaniem robót, stałe informowanie kierownika budowy o realizacji i jakości robót, organizowanie i wykonawstwo produkcji podstawowej i pomocniczej, właściwe i racjonalne wykorzystanie sprzętu. Zatem z powyższego zakresu czynności wynikało jednoznacznie, że w powyżej wskazanym spornym okresie R. S. wykonywał stały i bezpośredni nadzór inżynieryjno – techniczny nad pracownikami wykonującymi pracę w szczególnych warunkach przy zakładaniu urządzeń melioracyjnych. Wprawdzie w aktach osobowych wnioskodawcy nie znajduje się zakres czynności na stanowisku kierownika budowy, jednakże zdaniem Sądu Apelacyjnego, w tym czasie R. S. także sprawował bezpośredni i stały dozór inżynieryjno – techniczny nad pracownikami pracującymi w warunkach szczególnych. Z ustaleń Sądu Okręgowego wynikało, że (...) Przedsiębiorstwo (...) w G. wykonywało usługi na rzecz rolnictwa. Układało drenaże, kopało rowy, a nadzór nad wykonywaniem usług sprawował majster budowy. W latach 1982 - 1992

wnioskodawca pełniąc taką funkcję, przebywał w ciągu tygodnia na budowie, poza domem, często wykonując prace razem z robotnikami, bezpośrednio w rowach. Także świadek S. M., przesłuchany w postępowaniu apelacyjnym, wskazywał na okoliczności charakteru pracy R. S. w czasie zatrudnienia w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G.. Świadek współpracował z R. S. w latach 1989-1990 przez około pół roku, wnioskodawca był wówczas majstrem, świadek też był majstrem i obaj podlegali kierownikowi. Praca majstra polegała na organizowaniu pracy, wytyczaniu robót, wytyczaniu rowów, jednak majster nie zajmował się fizycznie tymi pracami, które wykonywała załoga, chociaż zdarzały się takie sytuacje. Powyżej wskazany materiał dowodowy zgromadzony w sprawie, w ocenie Sądu Apelacyjnego, wskazuje jednoznacznie na wykonywanie przez R. S. w czasie zatrudnienia od dnia 1 sierpnia 1982 roku do dnia 30 kwietnia 1992 roku w charakterze majstra budowy, kierownika budowy w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G. pracy w warunkach szczególnych wymienionej w pkt 24 działu XIV wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Stąd też nie sposób zaaprobować stanowiska Sądu Okręgowego wyrażonego w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, że praca w charakterze majstra budowy, kierownika budowy, w czasie której R. S. przebywał z robotnikami, często musiał pokazać, jak obsługuje się urządzenia, czy maszyny z koniecznością pewnych prac bezpośrednio z robotnikami, nie może być uznana za pracę w szczególnych warunkach. W okolicznościach niniejszej sprawy R. S., pracując w (...) Przedsiębiorstwie (...) w G. stale nadzorował pracowników zatrudnionych wyłącznie w warunkach szczególnych, wykonujących jako podstawowe prace wymienione w wykazie. Z materiału dowodowego zgromadzonego w postępowaniu przed Sądem Okręgowym, jak też uzupełnionego w postępowaniu apelacyjnym, wynikało niezbicie, iż wnioskodawca stale co najmniej 8 godzin dziennie dozorował proces pracy z punktu widzenia przestrzegania przepisów bhp bezpośrednio przy stanowiskach pracy wykonywanej w warunkach szczególnych.

Natomiast okres zatrudnienia wnioskodawcy od dnia 7 września 1992 roku do dnia 17 listopada 1992 roku w charakterze kierownika budowy w Przedsiębiorstwie (...) w R. (2 miesiące, 10 dni) nie podlegał zaliczeniu do stażu pracy w warunkach szczególnych. Odnośnie tego okresu R. S. nie udowodnił, że wykonywał bezpośredni nadzór nad pracownikami wykonującymi pracę w warunkach szczególnych. Wprawdzie świadek E. S. w swoich zeznaniach wskazywał, że wnioskodawca zatrudniony jako kierownik budowy wykonywał prace razem z robotnikami, jednakże twierdzenia te nie zostały poparte żadnymi dowodami z dokumentów.

Konsekwencją uznania zasadności apelacji i zaliczenia wnioskodawcy powyżej wskazanych okresów do stażu pracy w warunkach szczególnych, jest uznanie że legitymuje się on wymaganym co najmniej 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych, a zatem spełnia przesłanki z art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych warunkujące przyznanie nie mu prawa do emerytury. Stąd też należało wnioskodawcy przyznać prawo do świadczenia zgodnie z art. 129 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych od dnia 8 sierpnia 2011 roku a więc od daty ukończenia przez R. S. wymaganego wieku 60 lat.

W tym stanie rzeczy, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 kpc orzekł jak w punkcie I sentencji wyroku.

Ponieważ przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury wymagało przeprowadzenia postępowania dowodowego przed Sądem, w tym w szczególności dopuszczenia dowodu z akt osobowych wnioskodawcy i zeznań świadków oraz oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego zgodnie z art. 233 § 1 kpc, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 118 ust. 1a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych stwierdził, że organ rentowy nie ponosi odpowiedzialności za ustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji (punkt II sentencji wyroku).